

۱۹۲۶-۱۹۲۷ ۴۶۷ ۵۰

تورک یوردی

تورک ادبیاقلری مرکزی هیئت طرفندره نشر اولنور.

جلد ۳

تشرین اول ۱۳۴۱

نومرو ۱۳

مستقنا كوزلار

۲ [*]

مسجد و میخانه ده کعبه ده بخانه ده

خانه ده ویرانه ده چاغیریم دوست دوست

نیازی* مصری

حل اولونه جق مشکلی ، ایضاح ایدیه جک صنایعی و سائره سی یوقدر . یالکز
بویت ضمنتده شونی عرض ایدهیم .

عثمانلی شاعرلری ایچنده ایکی قسم شاعر واردر که ادبیاتله مشغول اولانلر بونلر
حقنده بیر فکر بیان ایتمه مشلر . دها دوغروسو نظر اعتباره آلمغه اوقادارده لایق
کورمه مش اوله جقلر [۱]

بونلردن بیر قسمی مشایخدن وارباب عشق و جذبه دن اولانلردر . یونس امره ،
حاجی یایرام ، کالامی ، اشرف رومی ، نیازی* مصری و دها امثالی اونو متجاوز ذوات
اولوب ، بونلرده کندی مسلك صوفیانه لرنده بیر طاقیم معارف و حقایق ربانیه
نظم ایدیب هم کندی نشئه لنک ، همده مسلك داشلرینی نشئه یاب ایلهمک اساسدر .
صنایع ادبیه ، تکلفات شعریه ایلهم اصلا علاقه دار اولمازلر . فقط کرک قابلیت
واسعه لری ، کرک مواهب لاهوتیه یه مظهریتلری حسیله بیر خایلی کلمات قدسیه لری
یک بکندیکمز بویوک شاعر لک دیوانلرنده بیله نادر بولونه جق درجات فائقه ده در .

[*] برنجی مقاله ایکنجی جلدک اونجی نومروسنده در .

[۱] کوپرولی زاده فؤاد بک افندی بی مستقنا طوتارم . اونلرک تنبعات شامله لرندن هیچ

یرشی قاجز .

نیازی حضرتلرینک - سهل ممّنع عد اولته جق درجه کوزل اولان - بالاده کی
یتلرینی حاوی مشهور غزللری ده بوجله دندر .

یرده مرتب دیوانلری بین الناس شایع اولان عاشق عمر ، کوهری ، شمی ،
دردلی کبی بیرچوق خلق شاعرلری وار . بونلرکده مدون و بک قیمتدار مجموعہ
تشکیل ایدہ جک درجه ده اثراری واردر . بونلرکده ده - مجهول ادبیات عثمانیه استادلری
آثارنده کورولن - تکلفات و تصنیعات یوقدر . مع مافیہ کلفتسز بر صورتده بیرچوق
صنایع و بدایمی حاوی شعرلری وار . عاشق عمرک آتیده کی بیت مشهوری قنای

ویرم سکا چک بندن الک ای ملک الموت

جانانمه نذر ایله دیکم جانہ طوقومہ

..

چون اوپر هر نفس اول لعل شکر باری قدح

روز کار ایله سه طوپراغیزی باری قدح

سلطان جم

قیلدن آغارای شوخ ترازوی محبت

ندیم

بیر قدح می کیشینک جمله حجابن کوتورور

شیخ الاسلام یحیی

لاف دعوائی انانیت نه لازم عاقله

هر کسک عالمده بیک مافوقی بیک مادونی وار

اسعد مخلص پاشا

سویله من سویله من اماندر مکنون سویلر [۱]

امانی

[۱] (مکنون) مستور و محفوظ معناسه اولغله (در مکنون) ، (لؤلؤ مکنون)

نفس الامرده صدفنده محفوظ انجی دیمکدر . کذلک دالک ضمیله درجنده محفوظدر نایب
دیمکدر . کذلک هنوز صدفندن چقمش کبی غایت شفاف انجی معناسه در بومناسبتله بک
نقیس کورپه خانلر و قرآن کریمده حوریلر (کامثال اللؤلؤ المکنون) نظم جلیله توصیف
قیلنشددر . الده کی لغتلر معناسنده اصابت ایدہ مه مشلرددر .

کرم کوردکجه ای باقی کدالردن رجا آرتار

باقی

نامبارك قدمی نهر فراقی قوروتور

آگاه

کوزلار مهربان اولمز دیمه ؛ یا کلشدر ای باقی

اولور واللہی باللہی همان یالوارده کورسونلر

باقی

کوزل سوز کهردر کهر آاز اولور

باقی

خنکار شهره کلدی دیبو طاشره چیقیدیلر

هرکوشه مهلقا طولو خنکاره کیم باقار

بهشتی ویزه لی

آهمه میل ایله دی اول سروی ایتدم درکنار

عالم ایچره کورمه دم بویله موافق روزکار

تینی

— شرح —

نامسل که (سرو) فیدانی اسن روزکار ایله اوکنده بولونان کیمسه یه دوغرو میل ایدوب او کیمسه طرفندن قوجاقلانمسی قابل اولورسه سروی فیدانی کیجی اولان سوکیلده آهم روزکار یله بکا میل ایتدی بنده اونی قوجاقلادم. عمرمده چوق روزکارلر کوردم آما آهم یلینک بنم ایشیمه یارادینی قادار موافق روزکاره هیچ تصادف ایتدم .

معلومدر که شعرده مطلوب اولان ظریف بر نکته، رقیق بر مضموندر. اوقادار ایجه آله نیب صیق طوقونمز مثلاً شاعرك (نرکس چیچکی کلشنده سنک کوزیکی کورنجه هجابندن باشی آشاغی ایله دی) دیمه سنه مقابل (آجانم ! نرکس دیدیکمز زرین قدح چیچکی خلقة باشی آشاغیدر . نرکس ذی شعور میدر که سنک جانانکی کورنجه باشی آشاغی اکسین) دییه مطالعه یوروتتجه شعر محو اولور . چونکه شعرله جدیتک ، منطقک ، صغرائک ، کبرائک مناسبی یوقدر .

نه عنزم ترك ديار ايتمهك مجالم وار
نه قادرم كه طورهم ؛ بير غريب حالم وار
جناني

آه ايدرسه م بيله آه ايتمهك باشلار كهسار
آه دير آه ايشيدير كوه بلاده دل زار

جودت عتيق

هضم ايدر اميد رفعتله شكم پروردجاء
هر نه وضع هرزه آميزايتسه مقبلدن ظهور

هرسكلى عارف حكمت

ايريشور منزل مقصودينه آهسته كيدن
تيز رفتار اولانك پاينه دامن طولاشير

خاتمي ادر نه لي

— شرح —

بو بيت ؛ محتملدر كه قيصه دوشونجه لي آداملري يا كيلتمشدر. نه هر آهسته كيدن
منزل مقصوده ايرشمش ، نه ده هر عجولك آياغينه اتكي دولاشوب دوشمش و قيه
منزله ايريشمكدن دور اولمشدر .

آدم اولور كه فكري محدود ، تحصيلي آز ، تجربه سي ناقص اولور . اوقيل
كيمسه نك عجله دن ضرر كورمه سي محتملدر . بيرده واردركه هر وجهله كفائتي ،
لياقتي بيرذات اولور . فرصتي بولونجه بير پيري اوستونه بير قاج مقصدينه بيردن تشيت ايدر .
آز زمانده ماندايور ويشنده كيدن بطي فكري كيمسه لري فرسخ فرسخ كچر . بوراده اصل
دقت ايديله جك نقطه ؛ انسان كنديني بكنمش اولما مالي . بلكه نفسي دائما ظالماته
امتحانه آليشمالى . كندى درجه سنى تعيينده اصابت ايتمه لي . اودرجه دن حركت
ايتمه لي . هر وقت اصابت ايدر .

ذكاي خارق العاده سيله معروف (ابوالعينا) خيرلى خيزلى كيديورمش -
ييري سي (بونه عجله ياهو ؟ . المجلة من الشيطان دكلمى ؟) ديمش . ابوالعينا در حال

شو جوابی ویرمش. (بن اوارک کذب و صحتنی بیله مم . فقط موسایه دعوت الهی
وقوعنده « و عجلت ... لترضی » آیتله (یاربی ! در حال رضا که مظهر اولمق ایچین
قوشدم) دیمشدر .

شیوه سندن طور ماز بر دم آیاغ اوستنه یار
نازه شاخک ینه کندویه اولور میوه سی بار
خامی ادرنه لی

— شرح —

دلبری نازه فیدانه بکزم تیب انواع نازو شیوه سنی ده اونک محصولی عدايله متس
دائما حرکت ایدوب بر قراره طور مامه سنی ایشته او محصولک کثرتندن ویا بر
روز کارله کونا کون حرکت ایله مه سندن ایلری کلدیکی طرزنده توجیه ایتمشدر .

جهان آراجهان ایچنده در آرای بیلمز لر
شوماهیلر که دریا ایچره در دریانه بیلمز لر
خیالی

— شرح —

جهان سوسله یین ، دنیایی شانلی و مکمل بیر حالده یار اتان ، خالق عالم ینه جهان
ایچنده در . جهان خار جنده دکیل ، فقط انسانلر آرایه بیلمز لر ، آرامق یولنی بیلمز لر .
[مرشده احتیاج بوراده در که او ؛ آرامق طریقنی کوستیریر .] بوقیل انسانلر
بسیه بالقدره بکوز لر بالقدره دکز ایچنده مستغرق اولدقلری حالده دریایی بیلمز لر .
انسانلر کندینی محیط اولان هوایی باصل بیلمز لر و اونکله مقید اولمز لر سه بالقدره
طالبقلری دکزک آغیر لغنی حس ایتمز لر حتی دکزک فرقه بیله وارمز . انسانلر کده
آرادقلری مولالری « واللہ بکل شیئی محیط » اعظم جیلینجه اشیایی و انسانلری محیطدره .
فقط انسانلرک تا کری بی آرامه نک یولنی بیلمز لر . یابانده آرادلر :

بن بیلمز ایدم کیزلی عیان هپ سن ایتمس سین
 تنلرده و جانلرده نهان هپ سن ایتمس سین
 سندن بوجهان ایچره نشان ایستر ایدم بن
 آخر بونی بیلدم که جهان هپ سن ایتمس سین

صنی دده مولوی

خدا دیوار دولتخانه ارباب اقبالی
 کهی بر لانه کنجشک بی آرام ایچون صاقلار

رازی

— ایضاع —

لاه = یووا = کنجشک = سرچه

استانبولده ، — بالخاصه بوغاز ایچنده کز رکن وزرا ، قاضی مکرلر یالیر بقیه سی
 اولان اومعظم خرابه لر اوزرنده سرچه لک بقیه سی جیویلدشده کلری کورولدجه
 شاعرک بوییتی حیاتدن استساح ایله دیکی تظاها ایلر .
 جدلکارانه ؛ خاموشی قدر رنگین جواب اولمز
 سکوتن مرددانا خصمنی الزام ایچون صاقلار

راشد مؤرخ

— شرح —

خلقة بیلدیکنه بیلیمه دیکنه قاریشیر جدلجو ، بحاث آداملره قارشى — که اونلر
 اکثریا بوش و ، قوف بی وقوفدرلر [۱] اک ای جواب سکوتدر . « جواب الاحق
 السکوت » بونلرک حقنده ده صحیحدر . زیرا کافی ذکا صاحب اولسه اوکنه کلن
 کیمسه ایله بحثه قالدیشمز . حکیم اولان کیمسه بیلیر که (کمال) دینلن وصف آتجق
 ناظم کائناته مخصوصدر . مخلوقک نقصان اک مفید برصفتیدر . انسانلر حیاتده نقصانلری

[۱] درویش رجای پادشاهی نکند

از کاسه مه مهر کدایی نکند

کامل خرد آنکس که خوشست فصیح

هر کاسه که برشود صدایی نکند

فصیح دده مولوی

اکال ایچون اوغرا شیرلر . بوسایه ده ده اشبو شایان حیرت ترقیات حصوله کلیر . کاله قائل اولان آحق برهیچدن باشقه برشی دکدر . کذالك جدلجو آحق اولماسه شونی بیلیمه سی لازم کلیر که انسانلر ایچنده نقصاتی اکال ایچون تعلیم وارشاد ایسته یین اندر نوادر دندر . اوصورتده هر کیسی تصحیحیه اوغراشان کندیسنه پایانسزدشمان حاضر لافش اولور . نقصاتی اکال ایتک ایسته یین طالب ذاتاً اربابی آرار، بولور، صورار .

شاعر دییور که :

« جدلجولره اک شانلی جواب سکوتدر . اونک ایچون عالم آدام سکوتی، خصمی آنکه حبط ایتک ایچون صاقلار . چونکه اونک خصمی آحقدر . عقلی اولسه عالمله بحثه قالدیشمز . آحقک جوابی ایسه سکوتدر . »

چیقنجه نامی می آشاملتله برزندک

النده آب کورولسه شرابدر دیرلر

راشد مؤرخ

— ایضام —

(می آشام) شراب ایچان (رند) هندوزنده وقتیه - بو کونکی کنج کله سی کی - هر نه یایسه آلقیشلانیر برصنفک اسمی ایدی . الیوم یکی ادبیاتمزده یری قلمادی . بوندن سوکره تاریخ ادبیاتله مشغول اولانلر امهات لغته مراجعتله معناسنی آکلایه جقلر .

فارسی فرهنگله مراجعت اولونجه (رند) ک معناری قارمه قاریشیق یازلدیغی کورولور . بوتلرک جمله سی پیش نظره آلینجه کورلور که (رندیدن) تاخته بی قازیوب جلاله مق معناسنه . قازیبان آله (رنده) دینیر . رنده ایه قازینان قازینتی یه - هندوزنده - (رند) دینلمشدر . مجازاً شرفسز، حیثیتسز، علی العاده آدمیره - زده کی سوپرونشو فلان کی - (رند) اطلاق اولونمش . حیثیتی کوزتمه یوب میخانه لرده عیش وعشرت ایدر ، چالوب اوینانان محملرده اکله نیر ، صفا مجلوبی کیسه یه ده (رند) دیمشدر . سوکره شاعر، ادیب، ظریف، عیش وصحبتیه دوشکون

خوش مشرب ذواته ده (رند) دینیا مش داهاصو کره اولیاء الله دن وسالکان راهدن
 لأبالی مشرب ، آزاده مذهب (ملامی) تعبیر اولونان غیر متعصب ، سرمست
 عشق الهی اولان عارفاره (رند) وصفی تجویز قلنمشدر . کرچه جمله سی تاویل
 کوتورور شیر ايسه ده بوذاتلرک کرک اقوال و افعالی ، کرک اشعار و رفتاری صلحا
 وزهادک مسلک و مشربنه ظاهرآ اویغون اولمادیغندن خلقت (رند) تعبیری اوزر لرینه
 آلمش اولیورلر . (ابن فارض) و (حافظ خواجه) و امثالی بوقیلدن عدا اولونمشدر .
 عثمانلی تاریخ ادبیاتنده ظاهری شریعتی مخالف نشئه تصوفله شعر یازاتلرک جمله سی
 کندیلرینی اشبو رندان الهی زمره سندن عدا یلرلر .

میان کفتکوده بدمنش ایهام ایدر قبحن
 شجاعت عرض ایدر کن مرد قبطی سرقین سویلر
 راغب پاشا

بدمنش = بدطیبت ، مایه سی بوزوق ، اصلتسز ، اخلاقسز آدم . ایهام =
 (وهم) ماده سندن : برشیئی بر صورتده وهم ایتدیرمک ، ظن ایتدیرمک ، بر نوع
 فکر ویرمک . قبح = صاحب وزننده (قباحث) دیمکدر . مرد = علی الاطلاق
 آدم دیمکدر . فقط بوکون بزم لهجه مزده آنجاق بیکی ، شجیع ، ناموسکار ،
 سخی معناسنه قولانیلیر . بناء علیه بوکون (مرد قبطی - مرد بخیل - مرد جبار)
 طرزنده تعبیر یازیله من . کذالك بوراده (عرض ایتمک) دخی علی الاطلاق افاده
 و بیان ایله مک معناسنه در . حال بوکه بوکون بوتعبیرده کوچوکلر طرفندن بویوکلره
 بر مقصدی بیلدیرمک معناسنده مستعجلدر .
 بو حال لر یله برابر بو محکم و مصنع بیت حالا ادبیاتمزده امثالدن اولمق اوزره شایعدر .

کوش ایدوب ناله می دلدار دیدی آغز یکی طوت
 دستن او پدوردی نزا کتله هله حق سکوت
 فنی دده مولوی

— ایضاح —

معلومدر که الی اویمکله شاعرك آغزی دلبرك الیله طوتولمش وقایتمش و بناء علیه
اسکات ایدلمش اولور . (حق سکوت اوله رق الینی اوپدوردی) دیدیکی بودر -
ماجرایی کشف ایدر شاید دهان زخم دل
عاشقه ای غنچه لب بر بوسه ویر آغزین قاپات

بلیخ

بزمست می بزم الست اولدیغمز کون
آویزه ایدی ساغر فتوای اباحت

نورس

— شرح —

بزم الست = عقائدیمزده هر کسک ارواحی مستقل اوله رق عالم ازلده یاراتیلیمشدن .
ذات باری اورو حله (الست بر بکم = سزک ریگز دکلی یم) بویورمش . تا اوزمان
کندیسنه ایمان ایدنلر تصدیق ، کافرلر انکار ایله دیلر . انسانلر خلق اولونوبده
دنیا یه کلدکارنده عالم ازلده مؤمن اولانلر ؛ کندی زمانلرنده کلن پیغمبرلره ایمان
ایتدیلر . انکار ایدنلر کافر اولدیلر . قرآن کریمده لسان عربی اوزره (دکلی یم)
سوزی (الست) ایله افاده ایدلدیکی جهنله بوتون مسلمانلر عندنده او عالم عالم الست ،
بزم الست ، دم الست کبی ناملرله یاد اولونور . بگشتاشی شاعرینک :

« منکرلر لا دیدی بن الا دیدم » دیدیکی علمده بو عالم ازلیدر

شاعر تا اودورانی یاد ایدرک دییورکه :

بزم (الست) مجلسنک شرابیلله مست اولدیغمز کونده شرابک میاحلغی فتواسنی
حاوی شیشه باشمزده آویزه ایدی . یعنی هنوز شراب حرام قلمنامشدی . معلومدر که
شرابک حرمتی الک صوک دین اسلامیتده در .

او کرن لسان عصر و رسوم زمانه یی

باق طبع ناسه وقته مناسب تکلم ایت

مشعله یی یا شا زاده اسعد

زن مرده جوان پیره کان تیرینه محتاج
اجزای جهان جمله بری برینه محتاج
بغدادی بصیری

فارسی شعر یاپار رومده شاعر مثلاً
روشن زاغ اونوتور کبکه ایدر کن تقلید
بایغ

— شرح —

وقتیله (دیار روم) دینه غافلانه برنامله یاد ایدیلن شو تورکیه مرده شاعرک
فارسی شعر یاپمسی مثلاً : قارغه ککلیکی تقلید ایدیم دیرکن کندی یوروشنی
اونوتمه سنه بکزه ر .

حقیقه عثمانلی شاعرلری ایچنده الک ابی فارسی شعر سویله یین یاووز سلطان
سلیمدر . مع مافیہ غایه سی قصورسنز شعر سویله یین عجم شاعرلرینک متوسطلرنددرکه
امثالی عجمده چوقدر . حق فضولی نك فارسی شعرلری تورکجه شعرلرندن چوق
آشاغیدر . هله عربی شعرده عجمیلکی ظاهر در .

حال بویله ایکن چوق تورک شاعرلری فارسی و عربیده تجربه قلمده بولونمشلردر .
حق بزم کبی عجزه بیله بوقصوری ایشله مکدن کری طور مامشدر .

سبب بیلمه دی کیتدی بوشورشه نورس
نه دوست بلای نه دشمن غریب معرکه در
نورس پاشا

اول قدر یاره له دی تیغ فراقک بنی کیم
نه بلا چکدیکمی یاره دن آله بیلیر
روحی بغدادی مولوی

— ایضاح —

استانبول شیوه سی اولمق اوزره (یارادان آله) یرینه (یاره دن آله) دیرلر .
نویتک مصرع اولنده (یاره) کچدیکی جهتله ایکسجی مصرعه کی (یاره دن) هم

بیلدیکمز (یاره) همده (یاراتان) معنایینی شامل اولق اوزره (توریه)
و (جناس) ی شاملدر .

نادر بولونور طینت کاملده قصور
کم مایه دن ایلر نه که ایلر سه ظهور

راغب پاشا

آبستن صفا و کدردر لیال هپ
کون طوغمه دن مشیمه شیدن نه لر طوغار

رحمی

(آبستن) کبه (مشیمه) اوغلان یاتاخی .

مصرع ثانی (اللیلة حبلی) مثلنه اشارتدر که تورکجه سی اولان (کیجه لر کبه در)
سوزی ده دیلیمزده شایعدر .

ولر جلی

